

Eläinlääkäripäivien 2012 avajaiset
Valtiovallan tervehdyspuheenvuoro
Pääjohtaja Matti Aho, Evira

*Hyvät eläinlääkäripäivien osanottajat,
hyvät naiset ja miehet,
hyvät kollegat.*

Kiitän Suomen Eläinlääkäriliittoa kutsusta tulla esittämään valtiovallan tervehdys näihin päivien avajaisiin. En yritä täyttää Brysselissä maatalousneuvoston kokouksessa olevan ministerin saappaita, vaan tarkastelen valtiovallan ja politiikkasektorin tilaa virkamiehen näkökulmasta.

Maa- ja metsätalousministeriö julkaisi keväällä 2012 uuden, vuoteen 2022 ulottuvan strategiansa. Asiakirja on selkeä, lyhyt ja ytimekäs. Strategian pohjalta on päätetty muokata maa- ja metsätalousministeriön organisaatiota tavalla, joka on herättänyt huolta eläinlääkärikunnassa. Aika näyttää, onnistuuko leikkaus. Ministeriön strategian ytimessä ovat kuitenkin ruoka, elintarviketurvallisuus ja eläinten hyvinvointi, meille tärkeät asiat, joten ennuste on hyvä.

Myös Evirassa on ryhdytty luotaamaan tavoitteita seuraavaa kymmenvuotiskautta ajatellen. Maa- ja metsätalousministeriö ja Evira hahmottavat megatrendit samalla tavalla, esillä ovat:

- ilmastonmuutos, sen hillitseminen ja siihen sopeutuminen,
- globaalin kaupan kasvu, elintarvikeketjun pidentyminen ja monimutkaistuminen,
- ekologisesti kestävään talouteen ja ruokaturvaan liittyvät kysymykset ja
- väestörakenteen muutos, erityisesti ikääntyminen.

Kotimaisista trendeistä esillä ovat mm.:

- maatalouden rakennemuutoksen jatkuminen,
- kuluttajien vaatimusten kasvu ja ostokäyttäytymisen muutokset, sekä
- lihavuusepidemia ja siihen liittyvä 2-tyyppin diabeteksen kasvu.

Kun yhdistämme tähän Euroopan finanssikriisin ja huoltosuhteen heikentymisen, tuntuu, että koko pohjoismaisen tai suomalaisen hyvinvointimallin tulevaisuus olisi uhattuna. Valtiosihteeri Sailas on pitänyt tätä asianmukaisesti esillä. Hän on todennut, että hyvinvointivaltiomme on syytä ryhtyä tiukkaan karppaukseen rahoituspohjan varmistamiseksi.

Ovatko siten edessä uudet säästökuurit 90-luvun malliin, veronkorotukset, vai molemmat, kun devalvaatiokin on poissa laskuista? Työssäoloa pitäisi pidentää alusta, keskeltä ja lopusta. Britannian nykyiset ja Baltian maiden taannoiset 25 %:n säästöt ja palkanalennukset vaikuttavat hurjilta lääkkeitä erityisesti kotimaiseen kulutukseen perustuvaa kasvua haettaessa.

Ehkä paikallaan tarkastella ongelmaa historiallisesta perspektiivistä: omana elinaikanani Suomen ja suomalaisten hyvinvointi on lisääntynyt tavalla, jota emme olisi lapsena voineet aavistaa. Kestääkö valtiolaivamme talousmyrskyn? Ainakin on varmaa, että suuri laiva ei käänny nopeasti kuin ylösalaisin. Jotakin pidemmän tähtäimen apua siis tarvitaan.

Valtio on hakenut neuvoa tulevaisuuden tutkijoilta. Vastikään ilmestyi Siniseksi kirjaksi nimetty Pekka Himasen ja Manuel Castellsin raportti, joka liittyy laajempaan Kestävän kasvun projektiin. En siteeraa raporttia siksi, että se kävi veronmaksajille kalliiksi vaan siksi, että se on mielestäni myös sisällöllisesti arvokas. Erityisesti minua miellytti raportissa esitetty arvokkaan elämän tavoite, jonka edellytyksenä kirjoittajat esittivät kestävän hyvinvoinnin mallin, version 2.0.

Hyvinvointiyhteiskunnan rakentaminen tai säilyttäminen edellyttää kirjoittajien käsityksen mukaan viiden ”jättiläisen” selättämistä:

1. positiivinen vs. negatiivinen: pahoinvoinnin torjumisesta hyvinvoinnin edistämiseen,
2. proaktiivinen vs. reaktiivinen: ongelmien hoitamisesta niiden ennaltaehkäisyyn,
3. subjekti vs. objekti: ihmisen tulee olla oman elämänsä subjekti, järjestelmäkeskeisestä ihmiskeskeiseen yhteiskuntaan,
4. holistinen vs. partiaallinen: osauudistuksista yhteiskunnan kokonaisvaltaiseen uudistamiseen, ja
5. valtio vs. yhteiskunta: valtiolla on järjestämisvastuu, mutta palveluja voivat tuottaa yhteisöt ja yritykset. Hyvinvointiyhteiskunta ei muodostu vain valtiosta vaan ensisijaisesti kansalaisyhteiskunnasta.

Ainakin kolme ensimmäistä – hyvinvoinnin edistäminen, ennaltaehkäisy ja asiakkaiden kohtelemisen subjekteina - tuntuvat kovin tutuilta eläinten terveyden ja hyvinvoinnin periaatteilta. Seura- ja harrastuseläinten panos ihmisten hyvinvoinnin parantamisessa on myös selvä mutta ehkä tunnustamatta.

Valtion järjestämisvastuun liudentaminen saattaa kuulostaa David Cameronin johtamien konservatiivien Big Society –kaavailulta. Siis niiltä ajatuksilta, jotka käytännössä ovat johtamassa hyvinvointivaltion brittiläisestä versiosta luopumiseen. Tästä huolimatta Himasen ja Castellsin viides ”jättiläinen”, kansalaisyhteiskunnan korostaminen, on minusta varsin järkeenkäypä ajatus. Kun tanskalaiset kollegamme arvioivat Eviraa eurooppalaisessa vertaisarviointiprojektissa, he suosittelivat meille New public governance –periaatteiden tutkiskelua. Nämä periaatteet korostavat julkisen ja yksityisen toiminnan yhteistyötä ja tarvetta luoda tapoja, joilla yhteisiä tavoitteita asetetaan. Tästä meillä jo onkin kokemusta eläinten terveydenhuollossa.

Himänen ja Castells pohtivat myös pahoinvointia. Näkökulmiksi he valitsivat:

1. elämäntavat eli sen, kuinka huonot elämäntavat aiheuttavat suuria kustannuksia,
2. informationalismia eli kuinka uuden tekniikan soveltaminen palveluihin edellyttäisi myös johtamisen ja työnteon mallien muuttamista, ja
3. taloudellisen kestävyuden eli hyvinvointiyhteiskunnan rahoituspohjan laajentamisen.

Mielestäni eläinlääkärikunnalla on tärkeä rooli kahdessa ensimmäisessä: välttämättömyydessä muokata suomalaisten elämäntapoja ja välttämättömyydessä muokata johtamista ja työtä vastaamaan informaatioyhteiskunnan vaatimuksia.

Hyvät kuulijat,

Elintarvikkeiden turvallisuus ja laatu, joka on siis valtion talousarvioesityksen käsite, nauttii korkeaa arvostusta. Kansanedustajat ovat lausuneet vankan tukensa linjauksillemme valtioneuvoston ruokapoliittista selontekoa ja kahta elintarviketurvallisuusselontekoa käsitellessään. Kolmas elintarviketurvallisuusselonteko on parhaillaan valmisteltavana. Tuki ei ole jäänyt vain verbaaliseksi: valtion vuoden 2013 talousarvioesityksessä politiikkasektorimme määrärahat ovat pysyneet ennallaan, ehkä suorastaan hienoisesti nousseet. Sama vakaus koskee seuraavien vuosien kehyksiä. Tätä eurooppalaiset kollegani hämmästelevät. Vaikka työemme tehokkuudessa ja ulottuvuudessa on vielä runsaasti toivomisen varaa, työemme tulokset ovat toistaiseksi olleet hyviä. Nyt on pidettävä tiukasti huolta siitä, että emme päästä otettamme lipsumaan.

Tiedossa on, että hallitus tarkastelee seuraavan kerran valtiontalouden kehyksiä maaliskuun 2013 neuvotteluissa. Jos Suomen kansantalouden ennusmerkit eivät parane, odotettavissa on, että riihessä joudutaan tekemään kipeitä päätöksiä, myös omalla sektorillamme. Mahdollisten leikkausten laajuus riippuu varmaankin siitä, miten olemme kyenneet viestimään työstämme ja siinä onnistumisesta.

Säästöpäätöksiä on luonnollisesti suunniteltu jo pitkään. Yhtenä osana tätä uusi hallituksemme on jatkanut valtion tuottavuusohjelmaa uudella nimellä ja laajennetulla tehtävällä. Vanhan tuottavuusohjelman henkilöstön supistustavoitteet, noin miinus 10 % noin 10 vuoden aikana, ovat toki ennallaan. Uuden hankkeen nimi on Vaikuttavuus- ja tuloksellisuusohjelma. Ohjelmassa on pidetty näkyvästi esillä myös inhimilliseen pääomaan eli henkilöstöön liittyviä asioita. Heti kesälomien jälkeen saimme tehtäväksemme esittää valtiovarainministeriölle ydintoimintoanalyysiksi kutsuttuja ehdotuksia. Itse asiassa kyse oli sellaisten työtehtävien luetteloinnista, jotka eivät ole valtionhallinnon ydintehtäviä. Myös henkilöstö sai tehdä esityksiä suoraan pääkonttorille, valtiovarainministeriöön.

Evira on saanut ministeriöltä toimeksiannon jatkaa neljän esityksen valmistelua. Näistä kolme eli ensisaapumispaikkavalvonta, valvonnan toimeenpano sekä näytteenotto ja laboratoriotointa ovat Eviran omia ehdotuksia. Ensisaapumispaikkavalvontaan liittyvässä hankkeessa tarkastellaan mahdollisuutta purkaa erillinen tätä tarkoitusta varten luotu valvontamenettely ja siirtää se osaksi normaalia elintarvikevalvontaa. Valvonnan toimeenpanoa koskevassa hankkeessa tarkastellaan Eviran suorittaman paikallisen valvonnan ja tarkastustoiminnan siirtämistä joko kolmansille osapuolille tai toisille viranomaisille. Ensimmäinen konkreettinen suunnitelma koskee luomuvalvonnan uudelleenorganisointia. Näytteenottoa ja laboratoriotointaa koskevassa hankkeessa tähdätään Eviran omien prosessien tehostamiseen. Neljäs Eviran jatkotyöstettäväksi annettu ydintoimintoanalyysihanke on poimittu Aluehallintovirastojen henkilöstön ehdotuksista. Se käsittelee ideaa purkaa kolmiportainen organisaatiomme elintarvikevalvonnan sekä eläinten terveyden ja hyvinvoinnin alueilla.

Vaikka tällä ohjelmalla mahdollisesti tähdätään uuteen 10 % säästökierrukseen, sitä kannattaa ajatella mahdollisuutena, tilaisuutena kehittyä.

Olemme lisänneet määrätietoisesti työmme suunnitelmallisuutta, perinpohjainen monivuotinen kansallinen valvontasuunnitelma VASU on lippulaivamme. Suunnittelu parantaa yhteistä ymmärrystä tehtävistä. Tekemistä seuraa tulosten raportointi. Tuloksia on myös analysoitu ja viimeisimpiä VASU-raportteja onkin kiiteltu komissiossa asti. Nyt olemme sitoutuneet kehittämään auditointia. Auditoinnilla varmistetaan, että tehtävät tulevat suoritettua suunnitellulla tavalla. Evira odottaa jatkossa, että ympäristöterveydenhuollon yksiköt kertovat itsenäisesti tavoitteiden saavuttamisesta ja toiminnan tehokkuudesta yhteisesti sovittujen mittareiden avulla.

Esitän eläinlääkärικunnalle kiitokset siitä, että eläinten hyvinvoinnin valvontaa on vahvistettu aluehallinnon ja kuntien valvontaeläinlääkäreiden työpanoksella. Pyydän muistamaan, että kuntien valvontaeläinlääkärit ovat kunnan työntekijöitä ja tavanomaiset työnantajan velvoitteet koskevat myös tätä palvelussuhdetta, vaikka kustannukset maksetaan valtion pussista.

Seuraavana tehtäväluettelossamme ovat päivystysjärjestelyt, niiden toteuttaminen eläinlääkintähuoltolain edellyttämällä tavalla.

Praktisoiva eläinlääkäri on yksi harvoista eläimiä hyvin läheltä näkevästä ihmisistä. Eläinlääkärillä on usein pitkäaikainen kokemus kulloisenkin tilan tavoista ja myös realistinen käsitys toimialan yleisistä toimintatavoista. Kun eläinlääkäri havaitsee epäkohtia eläinten terveydessä tai hoidossa, on hoidon lisäksi tärkeää ottaa puheeksi nämä havainnot. Ennaltaehkäisevällä varhaisen puuttumisen mallilla rajaamme riskejä, joiden todentuminen käy työlääksi ja kalliiksi kaikille osapuolille.

Eläinlääkärικunnalla on mielestäni velvollisuus lausua mielipiteensä silloin, kun suomalaisessa eläinten pidossa mennään suuntaan, joka ei paranna eläinten terveyttä ja hyvinvointia tai askelia oikeaan suuntaan ei oteta tarpeeksi ripeästi. Pari esimerkkiä: Suomessa tilojen välimatkat ovat pitkiä ja suuret vasikkakasvatamot keräävät eläimet laajalta alueelta. Kuljettaminen rasittaa pieniä vasikoita ja tartuntapaine kasvaa. Mikä sopii Tanskaan tai Hollantiin, ei välttämättä sovi Suomeen. Nautojen pitäminen kytkettynä on mielestäni myös tapa, joka joutaisi jo jäädä historiaan.

Hyvät eläinlääkäripäivien osanottajat,

Eläinlääkärικunnalla on tunnustettu rooli yhteiskunnassa. Meihin luotetaan, mutta luottamus on ansaittava, uudelleen joka päivä.

Kiitos.

Matti Aho
pääjohtaja
Elintarviketurvallisuusvirasto Evira

www.evira.fi